

Az állítólagos kún Miatyánkról.

A kún Miatyánk egy nyelvészeti curiosum, mely a tudós világnak figyelmét már mult században és még e század elején is magára vonta. Ezen csak néhány sorból álló nyelvemlékre azért szerettek annyi sulyt fektetni, mert azt akarták vele bebizonyítani, hogy a kúnok nyelve tatár lévén, sohasem lehetett azonos a magyarok nyelvével, és így a két nép egyugyanazon faj, de két különböző törzsnek ivadéka. Nekem nem lévén szándékomban a kún Miatyánk segítségével valamely történeti nézetet bizonyítani vagy megczáfolni, a jelen értekezésemben csak is a kérdéses nyelvemlék lehetőleg helyes nyelvészeti megfejtését tűztem ki feladatommul; tesszem ezt pedig különösen azért, mert kül- és belföldi elődeim a töröktatár nyelvek azon szójárásáról, melyben a Miatyánk ránkmarada kevés vagy épen semmi ismerettel rem bírtak, nem is birhattak a török-tatár nyelvészet akkori állásánál fogva; és fejtegetéseikben vadnál vadabb hibákat követtek el.

Hogy ezen Miatyánk nyelve a török-tatár nyelvcsoporthoz tartozik, az a legelső tekintetre szembe ötlük, noha az egészben tán egyetlen szó sincs, mely *helyes, tiszta* török eredetiségét megőrizte volna. Huzamosabb ideig idegen ajku emberek szájában forogván, másrészt pedig oly írók másolataiból maradván ránk, kik a tolluk alatti szövegből egy árva szót sem értettek, — nem kell nagyon csodálkoznunk, hogy az jelenleg egy tökéletesen eltorzított formában fekszik előttünk. Vegyük p. o. Jerneinek első szám alatt idézett és a debreczeni könyvtárból eredt szövegét, melyet magam is leghűségesebbnek tartván, fejtegetésem alapjául vettem. Ez így hangzik:

„ — *Bezen attamaz kenze kikte szen leszen szen adon. Doson szenküklön nicziegen gerde alikekte bezen oknemezne berbezge pitbüttör künqon. Ali bezen ménemezne neszembezde jermeszbezge utrogergenge*

iltme bezne algya manga kutkor bezne algya manna szen borszen boka csali bocson igye tengere —“

Persze ilyen állapotban azt a világon senki sem fogja megérteni, noha azt épen ezen alakjában akarták elődeim megfejtetni, és képzelhető, micsoda elmefuttatásokon járatták az eszüket.

De ha már most a szöveget közelebről szemléljük, azt fogjuk észrevenni, hogy először a másoló toll pusztításait, másodsor a kiejtők rongálásait kell helyrehoznunk, hogy a célzt elérhessük. Az elsőt illetőleg, azt találtam, hogy a szók az idő folytával egészen szét szakítván, az egyes szótagok vagy az őket megelőző vagy az utánuk következő szókhöz helytelenül ragasztattak. Mindenek előtt tehát egy helyes szófelosztást kell eszközölnünk, mi véleményem szerint a következő módon történhetik:

„— *Bezen attamaz ken ze kikte szenleszen sen adon dosonszen küklön nucziegen gerde ali kekte bezen oknemezni ber bezge pit butör kungon ali bezen ménemezne neszen bezde jermez bezge utro gergenge iltme bezne al gyamanga kutkor bezne al gyamanna szen bov szen al boka csalli bocson igyi tengere —“*

Ha az ily módon helyreigazított szóbeosztást vesszük, akkor a leginkább hangzóilag eltorzított szöveg eredeti alakjára könnyen visszavihető, és az Urimádság lehetőleg helyes tatár fordítása következőkép áll elő.

„— Bizim atamiz kim sen kökte sentleessen seniü adin dözünsen könglün ničekim žerde eile kökte bizim ekmemizni ber bizge. küngön, al bizim günemizni nižen bizde žermiz bizge ötrü gelgenge, iltme bizni al žamanga kutkor bizni al žamandan sen bar sen iže tengri —“ melynek először szó szerinti magyar fordítását és utána nyelvészeti elemzését adjuk.

„Mi atyánk ki vagy a mennyben szent legyen a te neved (jőjjön a te országod egészen hiányzik) érvényre jusson akaratom valamint a földön úgy az égben, a míkenyerünket add nekünk napon, vedd a vétkünket a mint mi is elnézünk az ellenünk kikelőnek, ne vigyél bennünket a gonoszságba, ments meg bennünket a gonoszságtól, (hisz) te vagy az ur, az Isten—“.

A tatár Miatyánk elemzése.

Bizim = mienk, mi, birtokos névmás többes számu első személy, mely a birtokviszony nyomatékosabb kifejezésénél használtatik.

Atamiz = atyánk, *ata* = atya névszó a többes számu első személyü birtokraggal.

Kim = ki, a ki.

Sen vagy *sin* = vagy

Kökte = az égben kök, oszm. giök = ég és *de* vagy *te* = ban, ben.

Sentlessen = szentté legyen, szent legyen, a magyar *szent* és a török *laş leş* igeképző raggal. *Senin* = tied, a tatár tájbeszéd szerint helyesebb *sening*.

Adün vagy *adiñ* = neved; *ad, at* = név szoból.

Dözünsen helyesebb volna *tüzünsen* = eligazodjék, kiegyenesedjék, rendbe jöjjön, érvényre jusson, dözünmek, düzünmek s tüzünmek igéből.

Künglön s *könklün* = kedved, akaratod, mert *köngül*, *könkül* *kökül* csak elvont értelemben jelent szivet, miután eredeti jelentése *kedv*, *akarat*. *Kön* gyökszó a török-tatár nyelvekben még a következő neveket eredezteti. P. o. ujjur: *könenmek* = örvendezni; *könenž* = öröm; *köndürmek* = kielégíteni sat.

Ničekim vagy *nižekim* = mint, a mint.

žerde = földön, a krimiai tatár, baškir és kirgiz tájbeszédekben *žer žir* osm: *jer* = föld.

Eile = úgy, más szójárásokban *ijle*, *üjle* és *öjle* változással.

Ekmemizni = kenyerünket. *Ekme* a többi tájbeszédben *ekmek* most határozottan kenyeret, de alapfogalmában vetés és takarmányt jelent.

Ber = add, adjál, a *bermek* v *birmek* igének parancsolómódbeli jelen idejének egyes számu második személye.

Bizge = nekünk, *biz* = mi, többes első személyü névmás és *ge* tulajdonító rag.

Küngön = napon. E szoban a *g* hibás leírás folytán talált helyet, mert *kün* = napból csak *künön* = napon lehet. Megjegyzendő azonban, hogy ezen *on*, *ön*, *un*, *ün*, *idő* és helyviszonyokra vonatkozó rag csak az uigurban található.

Al = vedd az almak = venni, elvenni igéből, vétékét elvenni helyett *megbocsátani* még ma is használtatik.

Günemizni = vétüknek. A szövegbeli *méne* és az eredeti *güneh* v. *gunah* közti hasonlat nagyon is merésznek látszhatnék, ha megjegyezzük, hogy a turkoman is a *güneh* = véték szót *vüneh*-nek mondja. *Vüneh* és *mene* nem igen messze állnak egymástól.

Nižen gyakrabban *nižem* = mint, a mint, *nižekimnek* rövidítése.

Bizde mi is, *de* is, és kötszó a latin que módjára a szó végéhez csatolható.

žermiz = elnézünk *žeimék* v. *žaimak* = megelégedni, belényugodni, meg nem ütközni, elnézni avult igéből. Ma csak *osm. žaidirmak* = kibékíteni, rábeszélmi használatos.

Ötrü = szemközt, ellen.

Gelgeuge = jövőnek *gelmek* helyesebb *kilmek* jelenidejű igenévben tulajdonító raggal. *Ötrü* *gelmek* = szembe szállni, ellenségeskedni-féle összetett ige az egész törökségben ismeretes.

Iltme = ne vigyél, *iltmek* vinni igéből.

Al žaman két külön szó az egyik *álnok*ságot, *csalást*, a másik *gonoszságot* jelent.

Al fentebbi értelmében csak az *uigurban*, *žaman* a többi törökségben *jaman* = rossz, rosszaság értelmében használtatik.

Kutkor helyesebb *kutkar* = szabadíts, ments meg *kutkar*-mak igéből.

Iže = ur, birtokos, Isten, *csagatajul* ige ege és eje.

Tangri v. *tengri* = Mindenható, Isten. A *pitbütör*, valamint a *boka csali bocson*, mely utóbbi a „tied a hatalom“ helyett áll, *egészen érthetetlen előttem*.

A mondottok után a kérdéses nyelvemlék kiváló sajátosságaira áttérve a következők fogják figyelmünket magukra vonni: 1) hogy az eredeti *i* hangzó itt legtöbbször *e* vel felcseréltetett. p. o.

bezen, *bizim*; *bezge*, *bizge*; *ne*, *ni* helyett, mely utóbbi tatár tárgyesetet jelölő rag mindég *e* hibás alakban fordul elő, 2) hogy a *ž* részint egyes *g* vagy pedig *gy* által kifejezve találtatik, mi könnyen azon nézethez vezethet, hogy az, a ki a szöveget a tatár szóbeli előadása után leírta, nem magyar, hanem külföldi lehetett.

Ezen *ž* betüből, mely rendszeren az azonos *csagatai* és *oszmanli* szók *j* betüjét képviseli, kitetszik továbbá, hogy az állítólagos kún Miatyánk szójárásilag a *krimi* vagy a *baškiri* nyelvcsoporthoz

tartozik, ebben szerepelvén azon hangtani szabály, mely szerint a *j* kezdőhang mindég *ž*-re változik. P. o. osm: jimek, krimi tatár žimek = enni, osm: jalan k. tatár žalan = hazug sat. 3) Hogy a tatár, ki ezen Miatyánkat valoszinűleg a magyarból saját nyelvére fordította, egy az anyanyelvét irni olvasni *nem tudó*, és így az alsóbb osztályhoz tartozó egyén volt. Ez kitetszik abból, hogy a tatár miatyánk, mint a magyar eredetinek nagyon is szabad fordításában, az elvont fogalmu tétel „jőjjön a te országod“ egészen kimaradt. A jó tatár azt hitte, hogy egy országnak nem lévén lába, nem mehet, tehát nem is jöhet. Másodszor ő a fordításban a szorosan vett jargon kiejtéséhez tapadt. Így találjuk žamanna v. žamannan-t žamandan helyett, a népies kiejtésben a *n* egy *l* végbetűhöz csatolt rag előhangja mindég *l* vagy *n*-re változván. P. o. žarkindin = a rokontól helyett a kirgiz baškir és nogai mindég azt mondja žarkinnin. Harmadszor, hogy az egész Miatyánkban a *günah*-nak sejtett persa szón kívül *egy* idegen szó sem található, mi azért is feltűnő, mert ha egy irástudó tatár eszközölte volna a fordítást, ő bizonyosan az anyanyelvében már 900 év előtt elég dusan képviselt arab-perzsa nyelvkincset érintetlenül nem hagyhatta volna.

Mindezekből kitetszik tehát, hogy az állítólagos kún Miatyánk nem egyéb mint egy az újabb időben t. i. a török uralom alatt hazánkban megfordult krimi tatár által készült fordítás, mert hogy csakugyan a reformáció után kelt az, kitetszik abból, hogy először az Üdvözlet kihagyatott; másodszor hogy a „*tied a hatalom és az ország*“ féle, protestánsoknál használatban levő tétel, melyet az ismeretlen *boka csalli bocson* képvisel, benne találtatik. Kiténik ez továbbá a nyelvezet újabb alakjaiból is, mert a régi tatár lényegesen elűt a jelen nyelvjárástól. — Kár volt tehát, hogy a derék kiskunsgágiak egy időben nyakra-főre könyv nélkül tanulgatták, fűnek-fának elszavalták nemzetüknek eme régi nyelvemlékét, mert bizony az ő őseik abból egy szót sem értettek volna.

NYELVTUDOMÁNYI INTÉZET
Növedék naplója
19. ~~50~~ Sz. ~~2112~~

F 4520/75

Pest. Nyomatott az Athenaeum nyomdájában. 1872.

Left.
1980.

Left. rev.

1965

A M. TUD. AKADEMIA NYELVÉSZETI KIADÁSAI.

- A MAGYAR NYELV RENDSZERE, 2-dik kiad. Buda 1847. 1 ft.
A MAGYAR HELYESIRÁS ÉS SZÓRAGOZÁS főbb szabályai. 10-ik kiadás. Pest 1853. 20 kr.
A MAGYAR HELYESIRÁS ügyében a M. Akad. Nyelvtud. Bizottmány Előterjesztése a Nyelvtudományi Osztályhoz. Pest 1856. 10 kr.
A MAGYAR SZÓKÖTÉS főbb szabályai, 2-dik kiadás. Pest 1852. 70 kr.
NYELVTUDOMÁNYI PÁLYAMUNKÁK. I. Csató és Nagy János: A m. nyelv ragai és szóképzői, Buda, 1834. 53 kr. — II. Engel és Nagy J. A m. nyelv gyökei. Buda, 1838. 53 l. — III. Szilágyi István: A m. szókötés szabályai. Pest 1846 1 ft. — IV. Szvorényi: Magyar ékes szókötés. Buda, 1846. 70 kr.
A DUNÁNTÚLI NYELVJÁRÁS. Vass József jutalmazott pályamunkája. Pest 1860. 60 kr.

- A MAGYAR NYELV SZÓTÁRA, készítették Czuczor és Fogarasi. IV. kötet, 3 ft. Pest 1862—70. Sajtó alatt az V. k. Minden kötet ára 5 ft.
MAGYAR ÉS NÉMET ZSEBSZÓTÁR. II-dik v. német-magyar rész, 2-ik kiadás. Buda 1843. 2 ft.
MAGYAR TÁJSZÓTÁR. Buda 1838. 70 kr.
MAGYAR TÖRVÉNYTUDOMÁNYI MŰSZÓTÁR. 2-dik kiad. Buda 1847. 2 ft.
MAGYARÍTÁS A TERMÉSZETTUDOMÁNYOKBAN, Szabó Józseftől. Pest 1861. 20 kr.

- RÉGI MAGYAR NYELVEMLÉKEK. I. Halotti Beszéd. Régi Biblia. Buda 1838. 5 ft. — II. Kinizsi Pálné imakönyve. Vegyes m. iratok, Buda 1840. 5 ft. — III. Tatrosi Biblia. Vegyes m. iratok, 1842. 5 ft. — IV. I. Guazy-codex, Buda 1846. 1 ft. 93 kr. — V. Bátori Bibliája sajtó alatt.
MAGYAR LEVELESTÁR. I. Szalay Ágostontól. Pest 1864. 4 ft.
CORPVS GRAMMATICORVM I inq̄uae Hung. Veterum. Toldy Ferencztől. Pest 1866. 4 ft.

- FINN NYELVTAN, Fábrián Istvántól. Pest 1859. 2 ft.
CHRESTOMATHIA FENNICA. Hunfalvy Páltól, Pest 1861. 3 ft.
ABUSKA. Csagatájtorók Szógyűjtemény. Vámbéry Armúntól. Pest 1862. 1 ft.
VOCABULARIUM CEREMISSICUM utriusque dialecti. Budenz Józseftől. Pest 1865. 1 ft.
REGULY ANTAL HAGYOMÁNYAI I. A vogul föld és nép. Pest 1864. 4 ft.

- M. AKADEMIAL ÉRTESÍTŐ. Új folyam: Nyelv- és Szépnud. Osztály. I. Pest 1860—61, 3 ft. — II. 1861—62, 3 ft. — III. 1863—65, 3 ft.
NYELVTUDOMÁNYI KÖZLEMÉNYEK. I—IX. k. Pest. 1862—70. Mindenik kötet ára 3 ft. Sajtó alatt a X. köt.

ÚJ MAGYAR-SZLÁV ÉS SZLÁV-MAGYAR SZÓTÁR, Jancovics Istvántól. Szarvas 1848. 2 kiad. 3 ft. 36 kr.

HANGRENDI PÁRHUZAM ezer példában, Lugossy Józseftől. Pest 1858. 20 kr.

Pest. 1872. Nyomatott az „Athenaeum“ nyomdájában.